

Onnellisuus, raha ja arvovapaa hyvinvointitutkimus?

MIKKO WECKROTH

Johdanto

Subjektiviisen eli koetun hyvinvoinnin mittaaminen on nykyään vakiintunut osaksi empiiristä hyvinvointitutkimusta. Laajoihin kyselyaineistoihin ja kvantitatiiviseen analyysiin perustuvaa tutkimusta on tehty sekä kansainvälisiin vertailuihin perustuen (esim. Helliwell & al. 2012) että pienemmissä alueellisissa konteksteissa (esim. Kallunki & Lehtonen 2012). Koetun hyvinvoinnin ja onnellisuuden tutkimus on samalla vakiintunut monissa EU-maissa sosiaaliministeriöiden rahoittamaksi tutkimuskohteeksi resurssipohjaisia elinolomittareita täydentävänä elementtinä. Taustalla on vaikuttanut tyytymättömyys resurssipohjaisten ja objektiivisten (esim. BKT) mittareiden kykyyn kuvata inhimillistä hyvinvointia. Tavoitteena on ollut luoda ajankohtaisempi ja monipuolisempi kuva hyvinvoinnista materiaalsen niukkuuden jälkeisissä yhteiskunnissa (Stiglitz & al. 2010). Viime vuosina on korostettu tarvetta etenkin pienemmällä aluetasolla toimivalle kulttuurisen kontekstin huomioivalle tutkimukselle (Kearns & Gavin 2010; Atkinson & al. 2012; Gray & al. 2012; Morrison 2013).

Koska onnellisuus on käsitteenä varsin abstrakti sekä moniulotteinen, on sen instrumentalisointi synnyttänyt myös voimakasta kritiikkiä. Tätä edustaa esimerkiksi Elinkeinoelämän Valtuuskunnan EVAn (2001) julkaiseman pamfletin *Maailman parantaja – Miksi porvarilliset arvot voittavat populismin ja totalitarismin* onnellisuustutkimukselle esittämä kritiikki. Porvarilliseksi perusarvoiksi nimeämiään *ahkeruutta, tunnollisuutta, yritteliäisyyttä ja toiveikkuutta* puolustaessaan pamfletti kritisoi kovalla kädellä ”julkisen kulutuksen puolesta puhuvaa ja totalitaristiseen maailmankuvaan pohjaavaa onnellisuustut-

kimusta” (mts. 56). Keskittyessään subjektiivisiin kokemuksiin ”onnellisuustutkimus mitätöi vaurauden tuomat hyvinvoinnin ja vapauden mahdollisuudet ja lukitsee kehityksen keinotekoisena onnellisuuskaton alle” (mts. 58). Sen sijaan totalitarismin vastakohtana ”liberaali maailmankuva johtaa iloitsemaan vauraudesta ja sen tuomista mahdollisuuksista” (mts. 58).

Samankaltaisiin lähtöasetelmiin pohjautuu verkkosivujensa mukaan (Libera 2011) yksilönvapautta, vapaita markkinoita ja vapaata yrittäjyyttä edistävän ajatuspaja Liberaan julkaisema raportti *Onni karkaa aina käsistä – poliitikot väärällä asialla* (Libera 2012). Raportti on muuttaman talous- ja yhteiskuntatieteilijän pamflettimäinen artikkelikokoelma, jonka tavoitteena on ”haastaa pohtimaan onnellisuutta, sen tavoittelua ja erityisesti toimintamalleja, joilla pyritään välttämään epäonnea ja maksimoimaan yhteiskunnallista onnellisuutta” (mts. 58). Sen mukaan ihmisten omasta hyvinvoinnistaan raportoimien kokemusten mukaan ottamisessa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon törmätään ”ratkaisemattomiin sisäisiin ristiriitoihin” (mts. 8). Kirjoittajat päätyvät siten korostamaan yksilön vapautta kulkea omaa tietään etsiessään omaa hyvinvointiaan: ”Onnellisuuden maksimointi ei tällöin ole oikeutettu poliittinen tavoite eikä ihmisten onni voi eikä saa olla valtiiovallan vastuulla” (mts. 8).

Riippumatta siitä, mitataanko hyvinvointia objektiivisilla tai subjektiivisilla mittareilla, on hyvinvointieroja tarkasteltu yleensä kansallisella tasolla. Siten on luonnollista, että tuloksia on pyritty kytkemään osaksi yhteiskunnallista päätöksentekoa ja politiikkaa (esim. Layard 2006). Siten hyvinvoinnin määrittäminen, kuten myös sen mittaaminen, on väistämättä myös poliittinen ja siten myös arvosidonnainen projekti.

Tämän analyysin tavoitteena on pyrkiä tunnistaamaan liberalismiin nimissä tehtävää subjektiivisen hyvinvointitutkimukseen kriittisesti suhtautuvan kerronnan hierarkisoitumista eli sitä, mihin esitetyt näkökulmat vetoavat, ja toisaalta sitä, mitä vastaan niillä pyritään hyökkäämään. Esitelyjen raporttien takana olevat instituutiot ovat vapaita markkinoita, liberalismia ja yksilön vapautta korostavia ajatuspajoja, jotka suhtautuvat kriittisesti subjektiivisen hyvinvointitutkimuksen tarpeellisuuteen sekä myös sen validiteettiin. Analysissa teksteistä nostetaan esille hyvinvointiin kytkeytyviä teemoja keskusteluttaen niitä subjektiivisen hyvinvointitutkimuksen ja pamfleteissa esiintyvän kritiikin välillä. Tavoitteena on pyrkiä ymmärtämään esitetyn kritiikin motivaatiota sekä analysoimaan sen argumentoinnin tapoja ja rakennetta.

Subjektiivisen hyvinvointitutkimuksen tarpeesta ja metodista

Suomessa on perinteisesti vallinnut asiantuntijoiden määrittelemä, objektiivinen ja materiaallinen hyvinvointikäsitys. Suomalaisilla on nykyään enemmän resursseja, toimintamahdollisuuksia, vapauksia ja vaihtoehtoja kuin koskaan aiemmin, mutta samalla rationaalinen päätöksenteko on vaikeutunut ja pitkän aikavälin suunnittelu sekä oman toiminnan seurausten ymmärtäminen on aiempaa vaikeampaa. Lisäksi laajempi yhteiskunnallinen murros, erikoistuminen ja arkielämän monimutkaistuminen ovat lisänneet hyvinvointia koskevan päätöksenteon epävarmuutta ja ulkoisvaikutuksia (Hämäläinen 2006). Niinpä vauraassa hyvinvointivaltiossa yhä useampien ihmisten hyvinvointi määrittyy entistä enemmän yksilöllisten valintoihin liittyvän elämänpolitiikan kautta, jossa tyytyväisyys elämän eri osa-alueisiin sekä kyky tai mahdollisuus oman elämän hallintaan korostuvat (Saari 2011).

Tällaiset tulkinnat yhteiskunnallisesta kehityksestä korostavat tarvetta koettua hyvinvointia tarkastelevalle tutkimukselle. Subjektiiviset hyvinvointikokemukset huomioiva tutkimus voidaan siten nähdä keinona reagoida yhteiskunnalliseen muutokseen monipuolistamalla sekä päivittämällä hyvinvoinnista saatavilla olevaa tietovarantoa. Sen valtavirtaistumiseen ovat osaltaan vaikuttaneet tilastotieteen menetelmällinen kehitys, koetusta hyvinvoinnista kerättyjen informaatio-

tiovarantojen kumulatiivinen kasvu sekä toisaalta länsimaissa tapahtunut elintason sekä koulutustason nousu. Koetun hyvinvoinnin integroimisesta osaksi yhteiskunnallista päätöksentekoa – sekä tähän liittyviä ongelmakohtia – ovat suomalaisessa keskustelussa käsitelleet muun muassa Jussi Simpura (2012) sekä Juho Saari (2012a; 2012b). Pisimmällä tämä prosessi on Iossa-Britanniassa, jossa hallitus on käynnistänyt politiikkansa tueksi monivuotisen koetun hyvinvoinnin mittausprojektin (ONS 2010).

Tämä on nykyistä hyvinvointitutkimuksen kenttää määrittävä asetelma, jota vastaan subjektiiviseen hyvinvointitutkimukseen kriittisesti suhtautuva, liberalismiin vetoava näkökulma lähtee hyökkäämään. Osa esitetystä kritiikistä kohdistuu niihin menetelmiin, joiden kautta ihmisten havaintoja omasta hyvinvoinnistaan pyritään keräämään – eli toisin sanoen empiirisessä onnellisuustutkimuksessa käytetyn mittarin validiteettiin. ”Onnellisuus on kuitenkin huono mittari. Onnellisuuden olemusta ja syitä ei ole määriteltä mittaroinnin edellyttämällä täsmällisyydellä” (EVA 2011, 59). ”Onnellisuustutkimus turvautuu pääasiallisesti alkeellisiin mielipidekyselyihin, koska parempaakaan ei ole tarjolla (...) jokainen ensimmäistä kertaa onnellisuustutkimuksiin tutustuva ennakkoluuloton tarkkailija ihmettelee, kuinka alkeellisia ja epätarkkoja ne todella ovat” (Libera 2012, 35).

Riippumatta siitä, puhutaanko yhden mittarin onnellisuustutkimuksesta vai laajemmasta subjektiivisen hyvinvoinnin mittaamisesta¹, molemmat lähestymistavat pohjaavat laajoihin kyselyaineistoihin pohjalta tehtäviin kuvaileviin tai viime vuosina entistä enemmän selittäviin monimuuttuja-analyysihin. Esitetyssä kritiikissä ei tule yksityiskohtaisesti esille, kohdistuuko se kyselytutkimuksiin yleensä, ihmisten hyvinvointiarvioiden uskottavuuteen vai niiden integroimiseen poliittiseen päätöksentekoon. Tämä tekee kritiikkiin vastaamisesta haastavaa. Esitettävässä että ”onnellisuusmittauksissa tieto on saatu erehtyväisiltä vastaajilta vastauksina hyvin alkeellisiin kysymyksiin, joita puolestaan esittävät

¹ *Empiirisessä onnellisuustutkimuksessa vaikuttaa keskeisenä kysymys mittareiden yhteismitallisuudesta ja siitä, voiko koettua hyvinvointia mitata yhdellä mittarilla vai tulisiko niitä yhdistellä erilaisiksi indekseiksi. Erilaisia hyvinvointi-indikaattoreita käsitellään esimerkiksi tiedellisissä aikakauslehdissä Social Indicator Research sekä Applied Research in Quality of Life.*

erehtyväiset tutkijat” (mts. 33) asemoi kritiikki itsensä ihmistieteiden sisälle vahvan positivistiseen kantaan, jollaista niissä ei ole viime vuosina juurikaan esiintynyt. Yksityiskohtaisin mittareita käsittelevä kritiikki esittää, että ”vaikka mittareiden onnellisuus, elämään tyytyväisyys sekä sosiaalinen hyvinvointi on joitain eroja tulokset pysyvät melko lailla samoina ja näitä voidaan käyttää synonyymeina” (mts. 10). On kuitenkin perusteltua kysyä, että mikäli mainitut mittarit ovat niin epätarkkoja kuin kritiikissä esitetään, miksi ne kuitenkin korreloivat keskenään², jolloin ”tulokset pysyvät melko samoina”. Tällöin kritiikin kohteeksi määrittävät väistämättä kaikki tiedon tuottamistavat joissa ihmisten kokemuksia, reflektioita sekä tuntemuksia pidetään havaintoina, joita voidaan tieteellisin menetelmin tutkia. Siten kritiikin oman uskottavuuden kannalta on sen kohdistuttava laajasti psykologiaan, sosiaalipsykologiaan sekä kaikkiin tutkimuksiin, joiden aineisto perustuu yksilökohtaisiin kokemuksiin ja tuntemuksiin.

Voisi kuitenkin olettaa, että yksilönvapautta ja individualismia korostava näkökulma tuntisi yksilölliset hyvinvointikokemukset esille nostavan metodin kiinnostavaksi edustamalleen maailmankuvalle ja tiedonintressille. Kyselylomakkeilla kerätty tieto jättää vastaajalle valinnanvapauden joko osallistua tai olla osallistumatta hyvinvointitiedon tuottamiseen. Samalla se korostaa yksilöllisiä kokemuksia hyvinvoinnin määrittelyssä. Tätä vasten totalitaristisena voitaisiin nähdä BKT:n käyttäminen kattavana hyvinvoinnin mittarina, jolloin yksilöllä ei ole vapautta osallistua oman hyvinvointinsa määrittelyyn. Niinpä kritiikkiin sisältyvä pyrkimys rajoittaa ja yksipuolistaa hyvinvoinnista kerättävää tietovarantoa sisältää logiikkaa, joka on ristiriidassa korostamansa liberaalin maailmankatsomuksen kanssa.

Näyttäisi siltä, että näennäisesti menetelmää koskeva kritiikki selittyy paremmin osaksi laajempaa pyrkimystä koko hyvinvointitutkimuksen falsifointiin tutkimusalana esittämällä, että inhimillisestä hyvinvoinnista ei voida sanoa mi-

tään yleistä. Niinpä se tyypistyy esittämään, että ihmisten subjektiivisten hyvinvointikokemukset eivät ole luotettavia eikä niiden keskinäinen vertailu siten ole mielekästä. ”Onnellisuus on syvästi subjektiivinen kokemus ja siis oleellisilta osiltaan yksilöstä riippuvainen” (Libera 2012, 8). ”On laajasti tunnustettua että onnellisuuskyseilyiden vastaukset ovat luonnostaan subjektiivisia ja suhteellisia” (mts. 33). Yleisesti ottaen metodologiaan kohdistuva kritiikki on sekavaa ja sisäisesti ristiriitaista. Sillä ei myöskään näytä olevan varsinaisesti halua osallistua keskusteluun eri mittareiden validiteeteista, niiden rakentamisesta tai epistemologiasta yleensä. Niinpä sen motivaatiota tulee etsiä niistä julkilausumattomista taustaoletuksista joiden pohjalta hyvinvoinnista voidaan tuottaa luettavia havaintoja.

Yksilö omaa hyvinvointiaan maksimoidena rationaalisenä toimijana

Käsiteltyjen tekstien näkökulma hyvinvoinnin määrittelyyn näyttäisi rakentuvan uusklassiseen taloustieteeseen pohjaavan hyvinvointikäsityksen varaan. Siinä hyvinvoinnin käsite rinnastetaan suoraan rahaan, vaurauteen ja erilaisten hyödykkeiden kuten tavaroiden, palveluiden tai vapaa-ajan kuluttamiseen. Tällöin ”absoluuttinen tulo on tärkein tekijä onnellisuudelle” (Libera 2012, 23). Hyvinvointierojen vertailukelpoisuus toteutuu siten ainoastaan käytettävissä olevien resurssien tasolla jolloin kulutusvalintojen takana olevat henkilökohtaiset arvot ja arvostukset tulevat julki markkinoilla tehtävien valintojen kautta. Kulutuspreferenssien ollessa täysin yksilöllisiä ei ole mielekästä vertailla eri kulutustottumuksiin toteuttavien yksilöiden toimintojen vaikutusta heidän henkilökohtaiseen hyvinvointiinsa. Tällainen hyvinvointitulkinta olettaa myös, että valintoja tekeillä yksilöillä on ennalta annettuna täydellinen tieto valintojensa välittömistä seurauksista sekä niiden välittömästä vaikutuksesta omaan hyvinvointiinsa. ”Jos onnellisuusoppi neet ovat oikeassa siinä, että ihmiset ovat parhaita oman elämänsä tuntijoita, eikö meidän pitäisi luottaa heidän mieltymyksiinsä, jotka paljastuvat esimerkiksi päätöksessä ostaa seuraava iPhone?” (mts. 35).

Tällöin yksilöllisen päätöksenteon lähtöoletukseksi ihminen tulkitaan taloustieteestä kumpuavan *homo economicuksen* kaltaiseksi rationaa-

² *Onnellisuus sekä elämään tyytyväisyys tuottavat European Social Surveyn vuoden 2008 Suomen aineistossa korrelaation 0,714** (Spearman). Sosiaalisen hyvinvoinnin merkitys jää tässä yhteydessä epäselväksi. Mittarin rakentamisen perusteet taas esitellään kattavasti esimerkiksi teoksessa Metsämuuronen 2009.*

liseksi sekä egoistiseksi toimijaksi, joka perustaa toimintansa henkilökohtaisen hyödyn maksimoimiseen (*homo economicuksen* evoluutios- ta laajemmin esim. Mäki & Sappinen 2011). ”Mahdollisuuksien ja vaikutusten välillä oleva mekanismi on sopeutuva, tilanteita tulkitseva valintakykyinen toimija. Ihmiset reagoivat kannustimiin: tekevät mitä uskovat itselleen eduksi, välttävät haitallista” (EVA 2011, 59). Tällöin oletetaan, että ihminen valitsee tarjolla olevista vaihtoehdoista rationaalisen harkinnan perusteella aina itselleen edullisimman ja näitä valintoja tutkimalla saadaan käsitys siitä mikä edistää hyvinvointia.

Rationaalisella toiminnalla voidaan tarkoittaa joko laajemmin tarkoituksenmukaista, mielekästä sekä johdonmukaista toimintaa tai sitten suppeammin edellä kuvattua henkilökohtaisen hyödyn maksimointiin tähtäävää toimintaa. Suurin osa taloustieteen mallintamista koskevasta kritiikistä on käsitellyt sen rationaaliseksi määrittelemän egoistisen toiminnan sekä oletetun ”kliinisen” toimintaympäristön todenmukaisuutta (kritiikistä esim. Knuuttila 2006 ja Eskelinen 2012).

Esimerkiksi taloustieteen Nobel-palkittu psykologi Daniel Kahneman on empiiristen tutkimusten perusteella vahvasti kyseenalaistanut rationaaliseen päätöksentekoon pohjaavan kuvan inhimillisestä toiminnasta (Kahneman 2011). Kahnemanin mukaan ajattelussa esiintyvät ”kognitiiviset vinoumat” vaikuttavat merkittävästi siihen, että päätöksenteko tehdään lopulta intuitiivisten ja emotionaalisten tekijöiden pohjalta silloinkin, kun ne esitetään harkittuina, loogisina ja rationaalisen analyysin tuloksina. Lisäksi yksilöllä voi olla esimerkiksi altruistisia toimintaa ohjaavia arvoja, joiden pohjalta päätöksenteko voidaan myös määrittää rationaaliseksi ja tarkoituksenmukaiseksi (esim. Sen 2009).

Taloustieteen mallintamiseen kohdistuneeseen kritiikkiin on vastattu esittämällä, ettei sen taustaoletusten tarvitsekaan olla totuudenmukaisia vaan riittää, että niiden pohjalta rakennetut mallit toimivat (alun perin Friedman 1953). Nykyinen talustiedekritiikki ei siten ole enää niinkään huolestunut oletusten realismisuudesta vaan pikemminkin taloustieteen muuttumisesta niin abstraktiksi ja formaaliksi, että on vaikea nähdä, mitä taloustieteilijöiden matemaattiset representaatiot ylipäätään voivat kertoa ympäröivästä todellisuudesta (Knuuttila 2006, 259). Etenkin usklassisella taloustieteellä on siten enää

vähän yhtymäkohtia ihmisten arkielämään, siinä vaikuttavaan päätöksentekoon ja näitä tutkiviin tieteisiin, kuten psykologiaan tai sosiologiaan (esim. Kahneman 2011, 269–374; Sen 2009, 184–187).

Edellä kuvatut erilaiset oletukset inhimillisen toiminnan taustalla vaikuttavista motiiveista kytkeytyvät tämän artikkelin kysymykseen siitä, miten hyvinvointia ja siihen kytkeytyvää toimintaa jäsennetään ja sitä kuvaavia oletuksia tuotetaan. Aineistoissa esitetty hyvinvointikäsitelmä näyttää pohjautuvan rationaalisen valinnan teoriasta kiinni pitävän egoistisen hyvinvointinäkökulman varaan. Tällöin konflikti määrittynyt usklassisen taloustieteen ja sosiaalitieteiden väliseksi näkökulmaeroksi hyvinvoinnin määrittelemiseen ja tutkimiseen. Tällöin erimielisyys voidaan määrittää kuitenkin vielä jossain määrin metodiseksi ja mallintamiseen liittyviksi. Myös usklassiseen taloustieteeseen pohjaava hyvinvoinnin mallintaminen tutkii arvostuksia ja preferenssejä, mutta pitää niitä luotettavina ja todennettavissa olevina vain silloin, kun ne ilmentyvät markkinoilla tapahtuvana kulutus päätöksinä.

Esitetty kritiikki määrittynyt myös taloustieteen sisällä marginaaliseksi tiukasti rationaalisen valinnan teoriasta kiinni pitäväksi hyvinvointinäkömuksiksi. Samalla se tyytyy puolustamaan vaurauden käyttämistä objektiivisena hyvinvoinnin mittarina, jonka filosofinen tarkastelu, empiirinen testaaminen tai käsitteellinen avaaminen ei ole tarpeellista. Tällöin ”meidän ei pitäisi siirtyä BKT:n näennäisestä noudattamisesta karkeiden emotionaalisten indikaattoreiden varsinaiseen noudattamiseen” (Libera 2012, 43). Edellä esitetyn näkömuksen keskiössä on oletus toimijasta, joka optimoi omaa hyötyään vaurauden maksimoiminnan kautta. Samalla yksilöllisiä intressejä korostava hyvinvointinäkemys pyrkii korostamaan sen objektiivista ja arvovapaata tulkintaa hyvinvoinnin määrittelyyn: ”liberalismi ja valistus julistivat järkeisoppia. Tieto ei tule pyhistä kirjoista tai tunnekokemuksista vaan havainnoista, joita käsitellään järjellä” (EVA 2011, 16). Tällöin järjen käytön ja rationaalisuuden pohjalta tehtävässä mallinnuksessa raha esitetään hyvinvoinnin suhteen eksaktina ja luotettavana mittarina. Niinpä seuraavaksi pyritään tätä näkemystä vasten purkamaan taloudellisen hyödyn keskeistä mittaria eli rahaa sen pohjalta, millaisena se on muille yhteiskuntatieteille näyttänyt.

Raha, hyvinvointi ja niitä mittaavat tieteet

Raha on universaali ja abstrakti vaihdon väline, joka on pitkälle kehittyneeseen työnjakoon, hyödykkeiden vaihtoon ja markkinatalouteen perustuvan yhteiskunnan toiminnan kannalta välttämätön. Sosiaalitieteet ovat kuitenkin pyrkineet näkemään rahan edellä esitettyä näkemystä moniulotteisempaan ja vain yhtenä välillisenä muuttujana yksilöllisen sekä yhteiskunnallisen hyvinvoinnin määrittelyssä (Heiskala & Virtanen 2011). Rahalla on kuitenkin väistämättä yhteys hyvinvointiin niiden mekanismien kautta, joiden mukana hyvinvoinnin aineelliset resurssit kääntyvät koetuksi hyvinvoinniksi. Silti hyvinvointiteoriat pohjaavat oletukseen, että rahalla voi olla vain välinarvoa itseisarvon sijasta.

Ihmisten välisten suhteiden järjestelmiä tutkiva sosiologia on siten suhtautunut kriittisesti rahan asemoitumiseen kaikkea sosiaalista vuorovaikutusta arvottavaksi mittariksi. Myös muissa yhteiskuntatieteissä rahan käsitteelliset avaukset ovat olleet keskeinen tarkastelukohde. Yksi varhaisimmista rahan merkitystä modernissa yhteiskunnassa purkamaan pyrkineistä yhteiskuntatieteilijöistä oli Georg Simmel, joka kirjoitti rahasta modernissa yhteiskunnassa seuraavasti:

”Yhä useammat asiat ovat rahalla ostettavissa, ja raha näyttäytyy levollisena kiintopisteenä muiden ohikiitävien ilmiöiden ohimarsseissa. Tällöin aivan liian usein unohtuu, että myös taloudellisen vaihdon kohteilla on puolensa, joita ei kyetä ilmaisemaan rahassa. Uskotaan aivan liian herkästi, että raha-arvo ilmentää näitä asioita tarkasti ja tyhjentävästi (...) Asioiden laadulliset piirteet menettävät rahataloudessa psykologista sävyään, ja jarkuva ja välttämätön raha-arvon laskelmointi ja puntarointi aiheuttaa sen, että raha-arvo alkaa näyttää ainoalta pätevältä arvolta.” (Simmel 1997)

Simmelin mukaan talouden ja tuotannon monimutkaisuus lisää rahan merkitystä ja käyttökelpoisuutta. Samalla se muuntaa niin tuotantoa kuin kaupankäyntiäkin järkipäisempään suuntaan, jossa lopulta tuotteen tekijät ja ostajat eivät enää kohtaa toisiaan, vaan raha toimii persoonattomana välittäjänä. Simmelille rahatalous edustaa kaipuuta järkipäisyyteen ja laskennallisuuteen, jolloin ihmiset eivät ole vuorovaikutuksissa kokonaisina persoonallisuuksina vaan yksittäisten työsuoritusten ja vaihtojen kautta.

Aineistossa esiintyvä hyvinvointinäkemys sen sijaan esittää hyvinvoinnin ja rahan suhteen li-

nearisena kontekstista taikka tulotasosta riippumatta: ”on tiettyä näyttöä, että vaurauden ja onnellisuuden yhteys on suora ja kausaalinen: toisin sanoen riippumaton muista tekijöistä kuin vaurauden kasvusta” (Libera 2012, 35). Tällainen vaurauden nostaminen itseisarvoksi ilman laskevaa rajahyötyä tai kyllästymispistettä määrittänyt Max Weberin protestanttisessa etiikassaan (Weber 1990) kuvaaman talousetoksen moderniksi ilmentymäksi. Samalla se objektiivisuuteen vedotessaan vastaa hyvin Weberin tulkintaa ideologioista ja uskonnosta putsatusta mekaanisella jallustalla seisovasta kapitalismista, joka perustuu tehokkuuteen, tulosvastuuseen sekä määrätietoiseen voitontavoitteluun. Se on kuitenkin irtiotto askeettisesta kapitalismista, joka ei kerskaile vauraudellaan, vaan edustaa tulkintaa, jossa yksilöllinen hyötyajattelu, materialismi ja ”vauraudesta iloitseminen (EVA 2011, 58)” ovat korvanneet uskonnolliset hyveet. Usko rahan eksaktiin luonteeseen voidaan myös tulkita kaipuiksi yksinkertaisempaan, rationaaliseen ja hallittavissa olevaan maailmaan Simmelin mainitseman laskelmallisuuden ja järkipäisyyden kautta. Koska ”yhteiskuntaa ei voi kokonaan selittää eikä ymmärtää” (mts. 66), on järkevää keskittyä sosiaalisten suhteiden järjestelmien sijasta siihen mitä voidaan ymmärtää eli taloudelliseen hyödyn maksimointiin, jota taas on mahdollista mitata ideologioista vapaalla eksaktilla käsitteellä eli rahalla.

Tällaisen positivistiseen taloustieteeseen pohjaavan hyvinvointioletuksen suhde muiden tietealojen kysymyksenasetteluihin sekä empiriaan on viime vuosina muodostunut ongelmalliseksi (Knuutila 2006, 249). Valtavirtainen hyvinvointitutkimus on perinteisesti ollut ollut aineiston esittämää näkemystä vasten ”harmiton” hyvinvoinnin vajeita analysoidessaan. Uusklassiseen taloustieteeseen pohjaavan hyvinvointikäsitys on samaan aikaan onnistunut mielestään monopolisoimaan onnen tavoittelun materiaalisen ja taloudellisen hyödyn kautta tapahtuvaksi kilpailuksi, jossa rationaaliset yksilöt kilpailevat hyvinvoinnin aineellisista resursseista. Positiiviselta psykologialta lainaava empirinen onnellisuustutkimus on kuitenkin pyrkinyt laajentamaan hyvinvointitutkimuksen tarkastelupintaa myös kukoistuksen, täyttymyksen ja merkityksellisuuden tunteisiin (Seligman & Csikszentmihalyi 2000). Operoidessaan lisäksi määrällisillä mittareilla, jotka yleensä mielletään laadullisia eksaktimmiksi ja siten helpommin popularisoita-

viksi, empiirinen onnellisuustutkimus tulee siten astuneeksi aineistossa esitetyn hyvinvointinäkemys-tyksen varpaille. Siten esitetty kritiikki voidaan nähdä esimerkkinä imperialistisesti käyttäytyvästä taloustieteestä, joka tarjoaa kausaliteettioletuksiaan ja mallejaan selittämään kaikkia sosiaalisia ilmiöitä tieteenalasta riippumatta. Sille on sanottu olevan ominaista pakkomielteenomainen taipumus johdonmukaisiin ja rationaalisuoletuksiin perustuviin yhtenäisteorioihin (Sappinen 2006, 205). Samalla se kuitenkin pyrkii luomaan omalle tutkimusalueelleen vahvan sisäisen sekä ulkoisen suvereniteetin ja reviiirin (esimerkkinä mm. Kanniainen 2008; 2012). Hyvinvoinnin ja onnellisuuden ollessa lähtökohtaisesti kaikille yhteiskuntatieteille yhteinen tutkimuskohde tässä esitetty konflikti määrittäyty tieteiden väliseksi reviirikistaksi.

Subjektiiivinen hyvinvointitutkimus voidaan siten nähdä yrityksenä haastaa uudella tavalla taloustieteen ylivaltaa inhimillistä sekä yhteiskunnallista kehitystä mittaavana sekä arvottavana tieteenä. Rationaalisen valinnan teorian suppeasta tulkinnasta tiukasti kiinni pitävä näkemys soveltaa strategiaa, jossa ”hyökkäys on paras puolustus”, ja siten esitetty kritiikki pyrkii kääntämään keskustelun mittareiden ja metodien validiteettiin. Kritiikin taustalla näyttää kuitenkin vaikuttavan tutkimusta ohjaavien julkilausumattomien taustaoletusten lisäksi hyvinvointinäkemysten suhteen erilaiset oletukset niihin kytkeytyvistä arvoista ja ”hyveistä”. Näiden kautta muodostuvat myös tulkinnat yksilön suhteesta yhteisöön sekä hyvinvoinnin osalta oikeudenmukaisesta yhteiskunnasta.

Hyveet, arvot ja kysymys arvovapaasta hyvinvointitutkimuksesta

Esitetty hyvinvointinäkemys pyrkii perustelemaan kritiikkinsä vetoamalla porvarillisiksi arvoiksi nimeämiinsä ahkeruuteen, tunnollisuuteen, yritteliäisyyteen ja toiveikkuuteen. Sen mukaan ”porvari on (...) ihmistyyppi, jolle on tunnusomaista yritteliäisyys, innovatiivisuus ja tunnollisuus niin materiaalisen kuin sosiaalisen pääoman käsittelyssä” (EVA 2011, 9). Arvoista ei ole käyttäytymistieteissä olemassa yksiselitteistä määritelmää, mutta yleensä arvot ymmärretään henkilökohtaisiksi preferensseiksi ja orientaatioiksi yksilön suhteessa maailmaan (Pirttilä-Back-

man & al. 2005). Arvot pyrkivät kuvaamaan sitä mikä on hyvää sekä tavoiteltavaa, kun taas moraalijattelu koskee sitä, mikä on oikein ja millaisella toiminnalla siihen pyritään. Siten arvot ohjaavat osaltaan yksilöllisiä valintoja, joiden kautta niillä on yhteyttä rationaaliseen päätöksentekoon sekä toimintaan. Näiden pohjalle voidaan olettaa myös rakentuvan käsitykset oikeudenmukaisesta yhteiskunnasta hyvinvoinnin määrittelyn, mitaamisen sekä jakautumisen suhteen.

Yhteiskunnallisten rakenteiden olemassaoloon kriittisesti suhtautuva individualistinen maailmankuva tulkitsee porvarilliset arvot omaavat synnynnäisiksi rationaaliseksi toimijoiksi, jota kautta muodostuu jako hyveellisiin menestyjiin ja hyveettömiin syrjäytyneisiin. ”Hyveitä ei voi siirtää samalla lailla kuin tuloja. Onnellisuutta ei voi komentaa esiin” (mts. 58–59). ”Tasa-arvon periaatteiden mukaan rahaa voidaan verottaa rikkailta ja jakaa köyhille avustuksin. Hyveitä ei voi kuitenkaan viedä hyveellisiltä jettäväksi hyveettömille” (mts. 59). Sosiaaliturvan vaikutus taas nähdään passivoivana ja tästä johtuu hyvinvointiyhteiskunnassa vallitseva moraalikato: ”Vauraassa yhteiskunnassa voi mennä helppoman mukaan, koska seuraukset ovat kaukana tai sosiaalitoimi mitätöi ne” (mts. 58). ”Jos itse elät siivosti, et halua kustantaa muiden sikkailua. Vapaamatkustajia rangaistaan” (mts. 55). ”Päivittäin on tehtävä valintoja nykyhetken, tulevaisuuden, kulutuksen ja investointien välillä. Valinnat perustuvat elämänhallinnan kyvykkyyksiin, joita sosiaaliset normit tukevat ja muotoilevat” (mts. 58).

Näiden ”sosiaalisten normien” heikentymisestä seuraavasta moraalikadosta voidaan huolestua myös taloudellisten argumenttien kautta, jos hyveettömyydestä johtuvaa syrjäytymistä pystytään mittaamaan rahassa, jolloin prosessi voidaan nähdä ensisijaisesti kansantaloudellisena ongelmana. Tällöin ”uusavuttomat ja syrjäytyneet aiheuttavat kasvavia kustannuksia” (mts. 56). Sosiaalipolitiikan kautta tehtävät yhteiskunnalliset interventiot taas eivät ole ainoastaan ideologioiden sumentamia vaan myös tehottomia: ”Totalitaristiseen maailmankuvaan perustuvien sosiaalipoliittisten toimenpiteiden vaikutus on kuitenkin kyseenalainen” (mts. 56). Samalla tulonsiirtoihin perustuva järjestelmä on kykenemätön tarjoamaan hyveelliselle ainekselle riittävästi taloudellisia kannustimia, jolloin ”onnellisuus tarjoaa tekosyitä jatkaa totalitaristisen maailmanku-

van mukaisia politiikkaohjelmia ja lannistaa yritteliäiden ihmisten toimeliaisuutta” (mts. 58).

Myös nämä jäsenyykset hyvinvoinnin rakentumisesta pohjautuvat kapeaan oletukseen yksilön subjektiivisen taloudellisen hyödyn maksimoinnista. Koska omaa hyötyään maksimoivat rationaaliset toimijat eivät ole halukkaita maksamaan käyttämistään julkishyödykkeistä, kannattaa yksilön ryhtyä ”vapaamatkustajaksi” heti kun se on mahdollista. Yksilöt jotka eivät jaa porvarillisia arvoja tai ovat kyvyttömiä toimimaan niiden mukaan, on luokiteltava arvojensa sokaiseiksi epärationaaliksi toimijoiksi. Siten taloudellisen välinearvon sijasta luonnon itseisarvoa korostava ekologinen ajattelu ja toisaalta aineellisten resurssien jakamisesta puhuva ”totalitarismi” niputetaan yhteen ideologioiksi, jotka eivät ymmärrä jatkuvan talouskasvun välttämättömyyttä. ”Kasvukritiikkiä on ollut niin kauan kuin kasvuakin. Sen uusia muotoja ovat erilaiset ekologiset liikkeet” (mts. 60). ”Jos haluja rajoittavat olisivat tosissaan, heidän pitäisi ensin esittää uskottava suunnitelma julkisen talouden tasapainottamiseksi, sitten vasta moralisoida citymaastureista” (mts. 61).

Tässä esitettyjä näkemyksiä hyvinvoinnista ja siihen kytkeytyvästä oikeudenmukaisuudesta voidaan tulkita myös sosiaalipsykologian määrittämien arvoulottuvuuksien kautta. Laajaan empiriseen aineistoon pohjaava Schwartzin arvo-teoria määrittelee yhdeksi universaaliksi arvoulottuvuudeksi yksilöllisten intressien ja individualismin pohjalta muodostuvan ”itsensä korostamisen” (Schwartz 2005). Tätä arvoulottuvuutta määrittelevät keskeisesti valta sekä suoriutumisarvot, kuten varakkuus, arvovalta, henkilökohtainen kyvykkyys, taloudellinen menestys sekä näitä ohjaava kunnianhimo. Samalla se korostaa taloudellista menestystä, kilpailua ja siihen kytkeytyviä onnistumista ja nautintoa. Nämä itsensä korostamisen ulottuvuudet on helppo sijoittaa aineistossa esitetyn maailmankuvan taustalle ja niinpä ”liberaali maailmankuva johtaa iloitsemaan vauraudesta ja sen tuomista mahdollisuuksista” (mts. 58). ”Porvarillinen maailmankuva on voittajan strategia, koska porvari luo uutta kun muut säilyttävät vanhaa” (mts. 9).

Myös Daniel Kahnemann on pyrkinyt tunnistamaan yrittäjähenkisyyteen liittyviä, ”kapitalismin moottorina” toimivia, ajattelun kognitiivisia rakenteita (Kahneman 2011, 255–265). Yrittäjähenkiselle ajattelulle on ominaista vahva po-

sitiivisuus (kyky olla huomioimatta riskejä, usko tulevaisuuteen sekä epäonnistumisten vähättely) sekä taipumus selittää oma menestys omilla kyvykkyyksillä vähätellen onnen ja sattuman vaikutusta. Niinpä ”porvari on toiveikas siinä missä muut maalaavat kasvukaton täyteen pirunkuvia. Porvari kuuntelee markkinoiden signaaleja ja oppii virheistään siinä missä muut sulkevat korvansa ja toistavat epäonnistumisiaan” (mts. 66). Tällainen porvarillinen maailmankuva vastaa myös hyvin Weberin määrittelemää ”ihannekapitalistia”, joka on laskelmoiva ja riskejä ottava, mutta myös maltillinen, luotettava, työlleen omistautuva ja periaatteistaan kiinni pitävä (Weber 1990).

Tällaiset tulkinnat hyvinvoinnista muodostavat johdonmukaisen ja yksiselitteisen kuvan hyvinvointia rakentavista arvoista ja niiden pohjalta muotoutuvasta elämänpolitiikasta. Moraalifilosofian kannalta aineiston tarjoama lista arvoista on kuitenkin melko suppea eikä sen sisällöstä olla valmiita neuvottelemaan. ”Downshiftaajat”, jotka korostavat elämänsisällöllisiä tekijöitä vaurauden maksimoinnin sijasta, ovat irratoonallisia toimijoita, koska yksilö on ensisijaisesti velvollinen tuottamaan lisäarvoa yhteiskunnalle taloudellisen menestyksen muodossa. ”Vapaa-aikaa lisäävä leppoistaminen (downshiftaus) on vaihtoehto ainoastaan jos tyydytään huonompiin palveluihin” (mts. 61). Tällaisen tulkinnan suhde liberaaliin maailmankuvaan on kuitenkin ristiriitainen: lisää vapaa-aikaa ei saa valita, mutta tarvota sen sijaan saa – ja jopa pitää. Tällaisessa konservatiivisessa liberalismissa yksilö on sinänsä vapaa valitsemaan, mutta hyväksyttävät valinnat ovat ennalta määriteltyjä. Samalla tähän pohjaava normatiivinen etiikka edustaa vahvaa eturyhmämoraalia, jonka eettiset velvoitteet rajoittuvat vain porvarilliset hyveet omaavaan, kuluttamiseen ja talouseetokseen uskovaan yhteisöön (Sihvola 2005, 255).

Näiden esimerkkien kautta on pyritty osoittamaan että hyvinvoinnin mittaamista koskeva näennäisesti metodinen keskustelu voidaan – ja on syytä – johtaa laajoihin arvokysymyksiin sekä oletuksiin inhimillisestä toiminnasta. Väistämättä henkilökohtaisten arvojen mukaan toteutetaan omaa elämänpolitiikka sekä tuotetaan ”totuutta” joka ei ole ristiriidassa sen kanssa (Kahneman 2011, 80–81). Osaltaan tämä pätee myös tutkimuksellisiin kysymyksenasetteluihin ja menetelmiin, joiden kautta tietoa totuudesta pyritään tuottamaan. Yhteiskuntatieteissä on vallal-

la näkemys siitä, että koska tutkijaa sitoo hänen henkilökohtainen tiedonintressinsä, eivät ihmistieteet voi olla koskaan täysin arvovapaita (esim. Raatikainen 2004). Vaikka tutkimus ei siten voi koskaan olla vapaata arvoista, tutkimuksessa itsessään ei pidä esittää tutkijan omia arvoarvostelmia eikä suosituksia maailman parantamiseksi (esim. Weber 1919). Sen sijaan hyvinvoinnin määrittelyssä ja mittaamisessa vaikuttavien taustaoletusten myöntäminen voisi luoda tilaa aidoisti monitieteiselle ja laadukkaalle hyvinvointitutkimukselle – ja samalla myös sen vastustamiselle. Sen sijaan ylimielinen ja torjuva suhtautuminen muiden tieteenalojen lähtökohtiin ja tuloksiin voi pahimmillaan muodostua tieteen edistymisen esteeksi (Sappinen 2006, 210).

Pohdinta ja keskustelu

Tässä esitetty keskustelu hyvinvoinnin määrittelystä sekä mittaamisesta käydään ajassa, jossa yhteiskunnallisten muutosten nopeuden sekä mitatakaan on sanottu olevan suurempia kuin koskaan ennen. Globalisoituvaa taloutta on heikentänyt valtioiden sisäisten toimien vaikuttavuutta sekä supistanut niiden toimintakenttää. Samalla huoltosuhteen muutos tekee sekä kansallisen työvoimapolitiikan että alueellisten hyvinvointipalveluiden tuottamisen entistä haastavammaksi. Kuitenkin poliittisesta kannasta riippumatta yleensä hyväksytään, että ”hyvinvointipolitiikkaa” on sekä käsitteenä että toiminnan tasolla edelleen olemassa. Silti sisällöltään hyvinkin erilaisia poliittisia ratkaisuja perustellaan oikeutettuina hyvinvointipolitiikan ja -valtion turvaamiseksi.

Silloin kun hyvinvointipolitiikka ymmärretään laajasti kaikeksi julkisen tahon toiminnaksi, joka tähtää kansalaisten hyvinvoinnin lisäämiseen, on syytä olettaa, että tätä toimintaa ohjaa se tieto, mikä sillä hetkellä yhteiskunnassa hyvinvoinnista vallitsee. Kuitenkin kun hyväksytään, että hyvinvointia voidaan tieteellisesti tutkia, on sen tulosten siirtäminen julkiseen keskusteluun tai hyvinvointipolitiikkaan haastavaa. Kuten tässä analyysissä on pyritty osoittamaan, ollaan jo hyvinvoinnin määrittelyssä politiikan ytimessä, jolloin aihe politisoituu ennen kuin päästään keskustelemaan sen sisällä vallitsevista metodologisista kysymyksistä.

Kyse on samalla myös siitä, millä tieteenalalla on oikeus tuottaa hyvinvointia koskevaa tietoa ja missä foorumissa tämä tieto määritetään joko ”oikeaksi” tai ”vääráksi”. Silloin kun demokratia ymmärretään ”julkisen väittelyn” ja keskustelun kautta tapahtuvaksi hallitsemiseksi (Sen 2009), voidaan sanoa ihmisten omien hyvinvointikokemusten tuovan tähän keskusteluun oleellisen osan. Kuitenkaan, kuten Ilkka Niiniluoto ja Juha Sihvola ovat esittäneet, ”tutkijoiden velvollisuutena ei ole tehdä valintoja yksilöiden puolesta vaan haastaa heidät mukaan keskusteluun” (Niiniluoto & Sihvola 2005, 22). Subjektiviivisen hyvinvointitutkimuksen voidaan katsoa vastaavan tähän vaateeseen sekä metodologiansa että sen synnyttämän julkisen keskustelun kautta. Se ei kuitenkaan estä yksilöä määrittelemästä onnellisuuttaan omien henkilökohtaisten arvonsa mukaan sekä rakentamaan omaa elämänpolitiikkaansa niiden pohjalta. Tutkimustuloksia subjektiivisesta hyvinvointikokemuksista tarvitaan siten demokraattisen keskustelun pohjalle, mutta ne eivät voi sitä kuitenkaan korvata (Kajanoja 2002).

Vaikka subjektiivisen hyvinvointitutkimuksen tavoite ei siten ole johtaa suoraan normatiivisia suosituksia, sen tulokset voivat nostaa esille mainittuja ”ratkaisemattomia sisäisiä ristiriitoja” (Libera 2012, 8). Ristiriitojen ratkaisemattomuus tulisi kuitenkin määritellä julkisessa keskustelussa, eikä naamioimalla se näennäisesti arvovapaaksi metodologiseksi kiistaksi. Saattaa kuitenkin olla, että aineistossa esiintyvän ylimielisen, egoistisen, epärealistisiin oletuksiin perustuvan ja empiriasta irtisanoutuvan maailmankuvan kannalta edullista olisi se, ettei näitä ristiriitoja nostettaisi esille. On myös vaikea kuvitella totalitäärisempää yhteiskuntajärjestelmää kuin sellainen, jossa ihmisten omia kokemuksia omasta hyvinvoinnistaan ei oteta huomioon, niiden sanotaan olevan virheellisiä tai perustuvan väärään arvo maailmaan. Kuitenkin kuten EVA:n pamfletin esipuheessa mainitaan: ”Hyvin argumentoidun arvokeskustelun tarve on polttava” (EVA 2011, 3). Hyvinvoinnin käsitteeseen kytkeytyvälle arvokeskustelulle on kuitenkin vaikea löytää tilaa kroonisten talouskriisien keskeltä. Keskustelua on myös vaikea aloittaa ideologian kanssa, joka on jo lukinnut talouskasvun ainoaksi inhimillisen kehityksen mittariksi ja samalla esittää olevansa ideologioista vapaa objektiivinen toimija.

On kuitenkin selvää, että keskustelu hyvinvoinnin tutkimisesta, määrittelemisestä sekä sitä ohjaavista arvoista tulee jatkumaan sekä yhteiskunnallisessa keskustelussa että tieteen tekemisen kentässä. Empiirinen hyvinvointitutkimus tulee edelleen menetelmällisesti monipuolistumaan ja siten sopeutumaan yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin. Tämän kehityksen kannalta on eri tieteenalojen sisäinen sekä niiden välinen hyvin argumentoitu kritiikki välttämätön-

TIIVISTELMÄ

Mikko Weckroth: Onnellisuus, raha ja arvovapaa hyvinvointitutkimus?

Subjektiviivisen hyvinvoinnin tutkimus on vakiintunut monissa EU-maissa julkisen tahon rahoittamaksi tutkimuskohteeksi resurssipohjaisia elinolomittareita täydentävänä elementtinä. Koetun hyvinvoinnin instrumentalisointi ”onnellisuudeksi” on synnyttänyt myös voimakasta arvostelua. Tällaista edustaa esimerkiksi kahden yksilönvapautta, vapaita markkinoita ja vapaata yrittäjyyttä korostavan pamfletin onnellisuustutkimukselle esittämä kritiikki. Tämä analyysi pyrkii ymmärtämään kritiikin motiiveja, rakennetta ja argumentaatiota.

Aineistossa esiintyvää menetelmää ja sen validiteettia koskeva kritiikki on sisäisesti sekavaa ja osaltaan ristiriitaista. Niinpä se tyytyy esittämään että inhimillisestä hyvinvoinnista ei voida sanoa mitään yleistä. Kritiikin taustalla näyttää vaikuttavan uusklassiseen taloustieteeseen pohjaava hyvinvointinäkemys. Siinä hyvinvoinnin käsite rinnastetaan suoraan rahaan sekä erilaisten tavaroiden ja palveluiden kuluttamiseen, jolloin hyvinvointierojen vertailukelpoisuus toteutuu ainoastaan käytettävissä olevien resurssien tasolla. Vaurauden käyttämiseen hyvinvoinnin yksiselitteisenä kuvaaja on kuitenkin suhtauduttu kriittisesti muissa yhteiskuntatieteissä. Niinpä kritiikki määritetty puolustuspuheeksi tieteidenvälisessä rajakiistassa, jossa uusklassisen taloustieteen hyvinvointikäsitys on onnistunut mielestään monopolisoimaan onnen tavoittelun materiaali-

tä. Kuitenkin hyvinvointia koskevassa argumentaatiossa on arvoja, tosiasioita ja totuuksia vaikea pitää erillään. Tämän keskustelun keskeiseksi pelisäännöksi voisi postmodernismin hengessä sopia alun perin walesilaisen totalitaristipoliittikon Anuerin Bevanin lausuma ja myöhemmin brittiläisen pop-yhtyeen Manic Street Preacherin tunnetuksi tekemän lause: ”This is my truth, Tell me Yours”.

sen ja taloudellisen hyödyn kautta tapahtuvaksi rationaalisten yksilöiden väliseksi kilpailuksi.

Esitetty hyvinvointinäkemys pyrkii perustelemaan kritiikkinsä vetoamalla porvarilliseksi arvoiksi nimeämiinsä ahkeruuteen, tunnollisuuteen, yritteliäisyyteen ja toiveikkuuteen. Yhteiskunnallisten rakenteiden olemassaoloon kriittisesti suhtautuva individualistinen maailmankuva tulkitsee porvarilliset arvot omaavat synnynnäisiksi rationaaliseksi toimijoiksi, jota kautta muodostuu jako hyveellisiin menestyjiin ja hyveettömiin syrjäytyneisiin. Aineiston tarjoama lista hyvinvointia rakentavista arvoista on kuitenkin suppea eikä sen sisällöstä olla valmiita neuvottelemaan. Samalla se edustaa vahvaa eturyhmämoraalia, jonka eettiset velvoitteet rajoittuvat vain porvarilliset hyveet omaavaan, kuluttamiseen ja talouseetokseen uskovaan yhteisöön.

Subjektiviivinen hyvinvointitutkimus voidaan nähdä pyrkimyksenä reagoida hyvinvointiin kytkeytyviin yhteiskunnallisiin muutoksiin sekä metodologiansa että sen tulosten synnyttämän julkisen keskustelun kautta. Analyysi päättyy korostamaan tarvetta avoimelle, muita tieteenaloja kunnioittavalle ja hyvin argumentoidulle kritiikille. Tällöin hyvinvoinnin määrittelyssä ja mittaamisessa vaikuttavien taustaoletusten ja arvojen myöntäminen voisi luoda tilaa aidosti monitieteiselle hyvinvointitutkimukselle.

Avainsanat: subjektiviivinen hyvinvointi, onnellisuus, hyvinvointitutkimuksen arvovapaus

KIRJALLISUUS

- Atkinson, S. & Fuller, S. & Painter, J.: Well-being and place, Surrey: England: Ashgate, 2012.
- Eskelinen, Teppo: Kasvu, etiikka ja hyvinvointi. Niin & Näin, Filosofinen aikakauskirja 74 (2012): 3, 79–87.
- EVA: Maailman parantaja – Miksi porvarilliset arvot voittavat populismin ja totalitarismin. Helsinki: Taloustieto Oy, 2011.
- Friedman, Milton: The Methodology of Positive Economics. In: Essays in Positive Economics. Chicago: Chicago University Press, 1953.
- Gray, Mia & Lobao, Linda & Martin, Ron: Making space for well-being. Cambridge Journal of Regions, Economy and Society 5 (2012): 1, 3–13.
- Hämäläinen, Timo: Kohti hyvinvoivaa ja kilpailukykyistä yhteiskuntaa. Helsinki: Sitra, 2006.
- Heiskala, Risto & Virtanen, Akseli (toim.): Talous ja yhteiskuntateoria I. Helsinki: Gaudeamus, 2011.
- Helliwell, John & Layard, Richard & Sachs, Jeffrey: World Happiness Report. Columbia: Columbia University press, 2012.
- Kearns, R. & Gavin, A.: Geographies of Wellbeing. In S. Smith, R. Pain, S. Marston & J.P. Jones (eds.): The SAGE Handbook of Social Geographies. London: Sage, 2010.
- Kahneman, Daniel: Thinking, fast and slow. London: Allen Lane, 2011.
- Kajanoja, Jouko: Theoretical Bases for the Measurement of the Quality of Life. In E. Gullone & R. Cummins (eds.): Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2002.
- Kallunki, Valdemar & Lehtonen, Olli: Nuorten aikuisten elämäntyytyväisyyden osatekijät hyvinvoinnin eri tasoilla. Yhteiskuntapolitiikka 77 (2012): 4, 359–374.
- Kanniainen, Vesa: Miksi taloustieteilijöitä vihataan? Tieteessä tapahtuu (2008):8, 47–50.
- Kanniainen, Vesa: Patomäki ideologisella ristiretkellä. Libera instituutti, 2012. <http://www.libera.fi/analyysi/patomaki-ideologisella-ristiretkella/> (luettu 19.2.2013)
- Knuuttilla, Tarja: Realismi ja representaatio kansantaloustieteessä: oletusten realistisuudesta mallinnuksen epistemologiaan. Teoksessa K. Rolin & M. Kakkuri-Knuuttilla & E. Henttonen (toim.): Soveltava yhteiskuntatiede ja filosofia. Helsinki: Gaudeamus, 2006.
- Layard, Richard: Happiness: lessons from a new science. London: Penguin Books, 2006.
- Libera: Onni karkaa aina käsistä – poliitikot väärällä asialla, Helsinki: Libera instituutti, 2012.
- Libera: Libera säätiön kotisivut. Libera instituutti, 2011. <http://www.libera.fi/tietoja/> (luettu 19.2.2013)
- Metsämuuronen, Jari: Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Helsinki: International Methelp, 2009.
- Morrison, Philip: The Measurement of Regional Growth and Well-Being. In Manfred Fischer & Peter Nijkamp (eds.): Handbook of Regional Science. Springer, 2013.
- Mäki, Uskali & Sappinen, Jorma: Homo Economicus ja marginalismin perintö. Teoksessa Risto Heiskala & Akseli Virtanen (toim.): Talous ja yhteiskuntateoria I. Helsinki: Gaudeamus, 2011.
- Niiniluoto, Ilkka & Sihvola, Juha: Nykyajan etiikka: keskusteluja ihmisestä ja yhteisöstä, Helsinki: Gaudeamus, 2005.
- ONS: Measuring Subjective Wellbeing in the UK. Office for National Statistics, 2010.
- Pirttilä-Backman, Anna-Maija & Ahokas, Maria & Myyry, Liisa & Lähteenoja, Susanna: Arvot, moraalit ja yhteiskunta: sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Helsinki: Gaudeamus, 2005.
- Raatikainen, Panu: Ihmistieteet ja filosofia. Helsinki: Gaudeamus, 2004.
- Saari, Juho: Hyvinvointi: suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 2011.
- Saari, Juho: Onnellisuuspolitiikka. Kohti sosiaalisesti kestävästä Suomesta. Helsinki: Kalevi Sorsan säätiö, julkaisuja (2012a): 1.
- Saari, Juho: Tarvitaanko onnellisuuspolitiikkaa? Hyvinvointikatsaus (2012b): 4.
- Sappinen, Jorma: Liiketaloustiede kansantaloustieteen imperialismien kohteena. Teoksessa K. Rolin & M. Kakkuri-Knuuttilla & E. Henttonen (toim.): Soveltava yhteiskuntatiede ja filosofia. Helsinki: Gaudeamus, 2006.
- Schwartz, Shalom: Universalismiarvot ja moraalisen universumimme laajuus. Teoksessa Pirttilä-Backman, A. & Ahokas, M. & Myyry, L. & Lähteenoja, S. (toim.): Arvot, moraalit ja yhteiskunta: sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen, Helsinki: Gaudeamus, 2005.
- Seligman, M & Csikszentmihalyi, M.: Positive Psychology – an introduction. American psychology 55 (2000): 1, 5–14.
- Sen, Amartya: The idea of justice. Cambridge: Harvard University Press, 2009.
- Sihvola, Juha: Sata vuotta protestanttista etiikkaa. Historiallinen aikakauskirja (2005): 3, 253–256.
- Simmel, Georg: Rahan filosofia. Turku: Doroga, 1997.
- Simpura, Jussi: Taasko keisarin uudet vaatteet? Koettu hyvinvointi eurooppalaisessa puntarissa. Yhteiskuntapolitiikka 77 (2012): 6, 688–694.
- Stiglitz, J.E., Sen, A. & Fitoussi, J.: Mismeasuring our lives: why GDP doesn't add up. New York: New Press, 2010.
- Weber, Max: Tiede ja politiikka: kutsumus ja ammatti. Tampere: Vastapaino, 2009 (alkuperäisteos 1919).
- Weber, Max. Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki. Porvoo: WSOY, 1990 (alkuperäisteos 1905).